

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра культурології**

**АРТ-КУРАТОРСТВО В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-
ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу, 13-411
гр.
Спеціальності 034 Культурологія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Культурологія
Єніна Єлизавета Володимирівна

Керівник: кандидат мистецтвознавства,
доцент Думасенко С. А.

Рецензент: кандидатка
мистецтвознавства, доцентка
Білик А. А.

Херсон – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи організації художніх проєктів	5
1.1. Аналіз джерельної бази.....	5
1.2. Інститут кураторства в сучасному художньому просторі України.....	9
РОЗДІЛ 2. Методика організації виставкового простору	13
2.1. Кураторська практика в Україні.....	13
2.2. Організація мистецького проєкту.....	18
ВИСНОВКИ	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	23
ДОДАТКИ	28

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Кураторська діяльність в сьогodнішній мистецькій сфері постає на першому плані. Фігура куратора стала більш гнучкою, без неї, зараз, не може обійтися не одна арт-подія.

Починаючи з середини ХХ століття з'являється поняття куратора в сучасному його значенні. Але кураторська діяльність на теренах України зароджується дещо пізніше. Довгий час Україна була осторонь від процесів, які відбувалися в Західному світу. Як казав Олександр Соловйов: «... в українській практиці слово “куратор” асоціювалося більше з “мистец- твознавець у штатському”, який був всевидящим партійним оком при Спільці художників України» [37]. Але з настанням незалежності двері відчинилися. Українські митці почали активніше експериментувати та створювати щось нове. Отже, головним завданням в нашій науковій роботі є прослідкувати розвиток арт-кураторства в Україні та його вплив на мистецьке середовище не лише в Україні, але й в світі.

До кураторів, які зробили внесок в культурну сферу нашої держави можна віднести: Олександр Ройтбурд, Марта Кузьма, Єжи Онух, Олександр Соловйов, Аліса Ложкіна, Ліза Герман. З кожним роком перелік постатей збільшується, що дає змогу поширити актуальність українського продукту на міжнародному ринку. Творчі групи українського павільйону в Венеціанській бієннале завжди презентували та перезентують свіжі ідеї, порушують важливі питання, демонструють

актуальні події крізь призму мистецтва. Це наступні проєкти: «Євроремонт», «Діти твої, Україно», «Надія», «Перші придбання».

Тема арт-кураторства з кожним роком отримує більше розголосу. З'являються платформи для вивчення кураторства, на просторах інтернету частіше можна зустріти онлайн-курси, які пов'язані з кураторською практикою.

Порушення питання кураторства в Україні можна знайти в роботах таких науковців, як Аліса Ложкіна, Гліб Вишеславський, М. Лелик.

Вищезазначене зумовило вибір теми курсової роботи **«Арт-кураторство в контексті організації культурно-дозвілєвої діяльності»**.

Мета дослідження – описати арт-кураторство в контексті організації культурно-дозвілєвої діяльності

Згідно з метою дослідження нами було поставлено такі **завдання**:

- проаналізувати джерельну базу
- описати інститут кураторства в сучасному художньому просторі України
- розглянути кураторські практики на території України
- охарактеризувати організацію мистецького проєкту

Об'єкт дослідження – кураторська діяльність.

Предмет дослідження – організація культурно-дозвілєвої діяльності.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНІХ ПРОЕКТІВ

1.1. Аналіз джерельної бази

Кураторство є доволі молодого практикою в культурній сфері. Отже активне використання цієї теми в науковій літературі почало з'являтися в 2010-х років. До однієї з найважливіших праць, які порушують питання кураторства можна віднести роботу Пола О'Ніла «Культура кураторства та кураторство культур(и)» [26]. Науковець докладно аналізує незалежну кураторську діяльність, починаючи з її становлення. О'Ніл розглядає еволюцію фігури куратора, яка перетворилася з наглядача колекцій в незалежного практика, який має центральне місце в сфері сучасного мистецтва: «... куратор поставав як “арбітр смаку”, чий одноосібний вибір художників та творів мистецтва бачився “гарантією їхньої всемогутності” [26, с.86].

Не менш значною працею, яка зачіпає тему арт-кураторства є «Еволюція кураторських проєктів другої половини ХХ століття у контексті теорії та філософії культури» [2] Марини Бірюкової. Авторка розглядає феномен виставкової діяльності, її функціонування в сучасному світі. Крім того, науковиця визначає важливим явище комунікативних відносин між куратором та глядачем.

Книга Віктора Мізіано «П'ять лекцій про кураторство» [23] висвітлює ключові поняття кураторства. Автор аналізує фігуру куратора, спираючись на відомі мистецькі проекти та на власний досвід. Мізіано описує психологічний характер особистості куратора, властиві йому язик та етику.

Стаття Гліба Вишеславського «Кураторські концепції міжнародних виставок сучасного мистецтва на межі ХХ й ХХІ сторіч» [3] надає можливість читачу зрозуміти особливості розвитку кураторської практики. Автор використовує публікації, інтерв'ю та прес-конференції провідних кураторів сучасного мистецтва, задля чіткого аналізу діяльності куратора. Г. Вишеславський зазначає, що «...творчість куратора визначають певні поширені в той чи той час ідеї і тенденції, тому в різні роки вона має неоднакові стилістичні ознаки. Досить умовно їх можна поділити за десятиріччями» [3, с.218]. Крім аналізу фігури куратора, в статті описана виставкова діяльність в таких інституціях, як Венеціанське Бієнале, Музей сучасного мистецтва в Парижі та «Маніфеста».

Пол О'Ніл писав: «Для кураторів модель бієнале стала новим простором, прогресивним і продуктивним, який якнайкраще підходив для об'єднання все більш різноманітного, транскультурного та глобального світу мистецтва в одному місці та часі» [26, с.16].

Мистецтвознавець та куратор Ханс Ульрих Обрист написав в книзі «Коротка історія кураторства» [46] наступне: «Хоча контекст презентації твору був важливий завжди, у другій половині ХХ століття твори мистецтва стали настільки систематично асоціюватись з виставками, де вони були показані вперше, що, не маючи достатньої документації цих виставок, ми ризикуємо неправильно тлумачити інтенцію самого художника. І це – одна з багатьох причин, через яку одинадцять наступних інтерв'ю є істотним внеском у розробку більш загальних

підходів до вивчення мистецтва нашого часу» [46, с.6]. Книга є збіркою інтерв'ю, які дають можливість зрозуміти формування сучасної виставкової практики через досвід відомих кураторів.

Юлія Ваганова, заступниця директорки Мистецького Арсеналу, зазначає: «Робота куратора полягає в інтерпретації, в контексті. І в цей момент відбувається дуже цікава річ: робота куратора тепер вже перестає бути роботою виключно з одним матеріалом – куратор стає дослідником в різних полях. Неможливо зрозуміти картину доби бароко, не розуміючи музику, літературу, політику, війни, одяг цієї доби, навіть медицину і спосіб спілкування між людьми» [37].

Професія куратора включає в себе багату кількість функцій. У праці Дар'ї Дьомкіної «Кураторство і художній проект в системі сучасного мистецтва: історико-теоретичний аналіз» [10] визначаються наступні моделі кураторської діяльності: «куратор-продюсер (просування митців), куратор-art менеджер (організаційні завдання), куратор-організатор (організатор “немасштабних” виставок), куратор-творець (використовує твори, які створені безпосередньо для його задуму), куратор-мистецтвознавець (наповнює кожний об'єкт символічно-алегоричним змістом), куратор-експериментатор (створює новаторські проекти), куратор-теоретик та філософ (доповнює роль куратора-експериментатора глибоким історико-теоретичним осмисленням поточних художніх процесів), куратор-медіатор (проблематизація феномену виставкової події) та куратор-опікун (підтримка митців на некомерційній основі)» [12, с.6-7].

Книжка Майкла Баскара «Принцип кураторства. Роль вибору в епоху надлишку» [1] розглядає кураторську практику в сучасних реаліях – епоху надлишкової інформації. Автор намагається відповісти на питання: «Яким повинен бути хороший куратор?». Крім того, Баскар описує практики, якими керується сучасний куратор. «Твори Матісса та

інших художників ХХ століття можуть виглядати радикально, зухвало і незвичайно в одному залі з ренесансними шедеврами. Вони будуть виділятися, ламати правила. Якщо ж помістити того ж Матісса в зал з вітринами Дем'єна Герста чи туди, де виконує перформанс Марина Абрамович, і вони будуть виглядати цілком традиційно: той же живопис, що зображає людські фігури. Куратори якраз і грають з подібними ефектами, протиставляючи твори, формуючи і руйнуючи наші упередження, очікування. Ціна і цінність – продукт фреймінгу та якоріння, так само і авангард – вираз певного порядку. Мистецтво саме по собі не буває авангардним, так само як і жодна мінералка не варта 20 доларів: в обох випадках на їх властивості впливає контекст» [1, с. 396-397].

Вивчення кураторської діяльності на теренах України лише починає активно розвиватися. Так у 2020 видано «Кураторський посібник» [27] за ініціативи фонду ІЗОЛЯЦІЯ за підтримки Українського культурного фонду. Книжка розповідає про досвід українських діячів мистецтва та описує актуальний стан інституцій та кураторства в Україні. «Щоб дослідити трансформацію кураторських практик ми звернулися до історіографії цього питання. І семінар, і посібник — це наш інтерес до того, що відбувається з кураторськими практиками в Україні останні десять років» - зазначає Дмитро Чепурний [27, с.4].

До питання українського кураторства також зверталася М. Лелик в статті «Роль кураторів у формуванні арт-середовища й сучасних тенденцій у мистецтві» [19]. Авторка описує специфіку роботи арт-кураторів та наводить приклади українських проектів. Крім цього, М. Лелик розглядає навчальні платформи для кураторів: «Необхідність навчання виникла тоді, коли стало зрозуміло, що набір функцій незалежного куратора (який не виступає від інституції, як-от музей, артцентр чи галерея) досить широкий: куратор має вільно орієнтуватися в

історії, теорії мистецтва та сучасних тенденціях, мусить постійно тримати руку на пульсі подій у світі. До цього додається необхідність бути кмітливим менеджером та дипломатом, ма- невруючи щонайменше між різними агентами у процесі створення виставки» [19, с.5].

1.2. Інститут кураторства в сучасному художньому просторі України

Кураторська діяльність, в сучасному її понятті, виникає в 60х роках ХХ століття та досягає свого розквіту у 70х роках в Західній Європі та США. Якщо говорити про український простір, то фігура незалежного куратора виникає в 90х роках ХХ століття. Олександр Соловйов, куратор Мистецького Арсеналу, під час онлайн-дискусії щодо українського кураторства зазначив: «Раніше виставки робилися колективно, був виставковий комітет. Крім того, що там слідкували за професійним рухом, це був також ідеологічно спрямований орган. Тому, коли ця система рухнула, на початку 90-х її замінила ринкова модель мистецтва — з'явилися галереї, приватний сектор. Радянські комітети виявилися непотрібними. І для тих, хто займався організацією виставок (в тому числі і я), постала необхідність робити щось абсолютно нове. З новим колом художників» [37].

Організаційна функція була єдиною та головною для куратора. Більш важливою фігурою в сфері культури України були художники. Частіше кураторами виступали жінки – дружини художників. Зараз куратор знаходиться на передньому плані в мистецькому середовищі. Їхні проєкти стають такими ж самобутніми, як і роботи художників.

Цікавим є те, що у 90х роках митці мали більшу кількість майданчиків для створення проєктів, ніж зараз, незважаючи на те, що

фінансова підтримка була відсутня. Старі покинуті будівлі, цікаві та незвичайні майданчики – це все стало місцем проведення проєкту. На сьогодні, куратори можуть втілювати свої ідеї за допомогою фінансової підтримки спонсорів, меценатів, тощо. Існує достатня кількість фондів, які допомагають реалізувати проєкт. Наприклад, Український культурний фонд та House of Europe.

Центр Сучасного Мистецтва Сороса в Києві дуже сильно вплинув на розвиток актуального мистецтва в Україні. У період з 1993 до 2008 років центр надавав гранти, які сприяли розвитку виставкової практики, проводилося фінансування кураторських проєктів. Олеся Островська-Люта, директорка Мистецького Арсеналу, зазначає: «Справді, в Україні кураторська практика пов'язана з Центром Сороса. Тобто з уявленням, як функціонує мистецький світ в Північній Америці, в першу чергу. Таких Центрів Сороса було близько двадцяти в усіх країнах Східної Європи. Між ними був тісний зв'язок, і моделі кураторства функціонували між цими центрами» [37].

«Слід відзначити, що з кінця 60-х років ХХ століття на творчій світовій арені з'являється незалежний куратор. З'являються такі поняття – *ausstellungsmacher* (німецька) та *faiseur d'expositions* (французька), що означають незалежний творець виставок. Прикладами можуть слугувати Харальд Зеєман, Люсі Ліппард та Сет Сигелауб. Саме вони відіграли важливу роль у становленні куратора, як самостійної одиниці в сучасному мистецтві. Крім цього, куратор може бути частиною певної інституції. Це установа, яка функціонує, в даному випадку, в сфері культури та мистецтва. Наприклад, музей, галерея, фонд, фестиваль, виставкова зала тощо. Вищезазначене говорить про те, що можна виділити два поняття – інституціональне та незалежне кураторство» [12, с.7].

До головних мистецьких інституцій України відносять PinchukArtCentre, Мистецький Арсенал, «Я Галерея», фонд ІЗОЛЯЦІЯ.

PinchukArtCentre є найбільшим сучасним мистецьким центром в Україні. Центр є важливою складовою у просуванні українського мистецького продукту на міжнародний ринок, розвиває українську арт-сцену. PinchukArtCentre у 2016 став засновником Дослідницької платформи, де досліджується вітчизняне мистецтво від початку 80-х років до сьогодення. Метою проєкту є створення живого архіву. Крім того, центром було засновано такі премії, як Future Generation Art Prize та Премію PinchukArtCentre.

Наступною українською інституцією культури є Мистецький Арсенал. Головною метою установи є : «сприяння модернізації українського суспільства та інтеграції України до світового контексту, спираючись на ціннісний потенціал культури» [22]. Мистецький Арсенал – це інтеграція різних видів мистецтв. Об'єднуючи різні мистецтва, вони розвиваються самі та розвивають одне одного. Таким чином, було створено такі Лабораторії: Театральна, Сучасного мистецтва та Літературна. Завданнями лабораторій є створення спільнот різних напрямків задля підвищення фахового рівня, тематичні дослідження, актуалізація українського продукту в міжнародному середовищі.

Головний мистецтвознавець Музею кіно Довженко-Центр Марина Скирда вважає неможливим бути куратором без мистецтвознавчої освіти. На сьогоднішній день немає окремих освітніх програм з кураторства в вищих закладах освіти. Однак, все більше в Україні набувають розвитку незалежні альтернативні освітні інституції. Наприклад, такий заклад освіти, як КАМА (Київська академія медіа мистецтв). КАМА пропонує велику кількість програм, які пов'язані з вивченням креативних спеціальностей. Курс ART MANAGEMENT надає можливість поринути у світ виставкової та проєктної діяльності та допомагає реалізувати

власний художній проєкт. Онлайн-школа Skvot створила курс «Куратор сучасного мистецтва», де в 10 уроках розбирає усі етапи організації проєкту.

Важливо приділити увагу такій програмі, як «Кураторська платформа». Це дворічний курс, створений на базі PinchukArtCentre, який зрощує нове покоління українських кураторів. Першими учасниками проєкту, який розпочався в 2012, були: Тетяна Кочубінська, Лізавета Герман, Марія Ланько, Катерина Радченко та Олександр Михед. «В основу програми закладена висока компетентність арт-центру та досвід команди фахівців, які можуть запропонувати учасникам доступ до найкращих світових знань та практик. Всі учасники «Кураторської платформи» мають можливість ознайомитись з різноманітними практиками виставково-кураторської справи, долучаючись до роботи над національними та міжнародними проєктами. Програма розроблена ректором університету New Design University St.Pölten, ректором Академії образотворчих мистецтв у Відні (2002-2011) доктором Стефаном

Шмідт-Вульфенем (Stephan Schmidt-Wulffen) спільно з магістром мистецтв Крістін Гаупт-Стаммер (Christine Haupt-Stummer), за тісної співпраці з Генеральним директором PinchukArtCentre Екхардом Шнайдером і арт-менеджером PinchukArtCentre Бйорном Гельдхофом» [44].

На території України існують також незалежні кураторські об'єднання. Володимир Кадигроб, один із засновників незалежної платформи Kadygrob and Taylor Art Projects, каже: «Це платформа, в рамках якої ми з Катею Тейлор робимо проєкти та виставки, які не переслідують комерційних цілей щодо просування імен. Ми робимо те, що вважаємо актуальним для того, щоб наше київське культурне середовище розвивалося» [5]. Володимир і Катерина автори таких

проектів, як Pop-Up Gallery та Kyiv Sculpture Project. Програми спрямовані розвивати міський простір. Так наприклад, міжнародний фестиваль сучасної скульптури (Kyiv Sculpture Project) допоміг підвищити відвідуваність Ботанічного саду в Києві та, взагалі, певним чином вплинув на репутацію міста.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИСТАВКОВОГО ПРОСТОРУ

2.1. Кураторська практика в Україні

Усі явища, які для нас зараз є звичайними, з'явилися колись через певні події. Інші події допомогли «явищу» розвинутись і стати буденним. Якщо говорити про основні стовпи, які відіграли важливу роль в формуванні незалежного кураторства, то це будуть наступні події: виставка Харальда Зеємана «Коли відносини стають формою», проекти «Червень, серпень, вересень 1969» Сета Сигелауба та «Музей сучасного мистецтва. Відділ орлів» Марселя Бротарса. Однак, в даному випадку мова йде про кураторську діяльність на міжнародному рівні. У цьому підрозділі буде описано важливі культурні події, які вплинули на розвиток арт-кураторства саме в Україні.

Перший український проєкт, який слід згадати це виставка «Академія холоду», куратором якої був Олександр Ройтбурд. Подія

відбулася в 1998 році в Художньому музеї Одеси. Олександр Ройтбурд є яскравим представником «Північної школи» українського постмодернізму. Неможливо уявити історію сучасного мистецтва України без цієї постаті. «Пострадянська критика відзначала особливий «ефект Ройтбурда» - відомий ефект насиченості в рамках сюжетно-тематичної картини», як зазначається в статті «Ефект Ройтбурда» в газеті «День» [11]. З 90х років митець перестає цікавитись лише живописом, та починає знайомитися з такими видами мистецтва, як інсталяція, перформанс та відео. Крім того, що О. Ройтбурд був куратором на виставці «Академія холоду», він презентував відео-проект «Психоделічне вторгнення броненосця «Потьомкін» у тавтологічний галюциноз Сергія Ейзенштейна». Робота відіграла вагому роль в творчості митця та, взагалі, великим чином вплинула на актуальність українського мистецтва в міжнародному середовищі. Відео увійшло не лише до колекцій багатьох європейських музеїв сучасного мистецтва, а й було придбано до колекції Музею сучасного мистецтва (MoMA) в Нью-Йорку в 1999 році. У 2001 році відео-проект було представлено на 49-й Венеціанській бієнале. Михайло Рашковецький пише: «Напевно, колись Україна та Одеса пишатиметься тим, що першим у її новітній історії “українським” учасником легендарної Венеціанської бієнале став Олександр Ройтбурд» [29]. Аліса Ложкіна, в свою ж чергу, називає виставку Ройтбурда «Академію холоду» останнім масштабним проектом в Одесі [20, с.11]

У 1994 році відбулася виставка «Алхімічна капітуляція», куратором якої була Марта Кузьма. Проект проходив в Севастополі на борту корабля «Славутич». Цінність події полягає в тому, що це є одним з перших проектів, де куратор поєднав мистецтво і політику. «Алхімічна капітуляція» порушила питання цілісності кордонів та спірних територій. У сучасних реаліях ця тема залишається актуальною. Марта Кузьма зазначає: «Ідея проекту звертала увагу до мутації, до поняття алхімії,

тобто, кожний художник мав свою рефлексію щодо розуміння даної теми. Експонувались досить жорсткі роботи, які піднімали екологічні проблеми, мовну ситуацію в країні – наприклад, проєкт Бориса Михайлова та Сергія Браткова, що відштовхувався від трьох букв, якими відрізняються українська та російська мови. Арсен Савадов та Г. Сенченко створили відеофільм, в якому розроблялась тема мужності в війську, яке тривалий час було могутнє, а розпадається серед невпевненості у майбутнє. Олександр Гнилицький акцентував погляд публіки на реакції в новій соціологічній ситуації приходу капіталізму. Це було несподіванкою, що автори так зреагують на певні явища в суспільстві» [21, с.27] Взагалі, роль Марти Кузьми в сучасному мистецтві України була дуже помітною. Американка українського походження була першою директоркою Центру Сороса, про який було описано вище.

Наступна постать, яка велику увагу приділила українському мистецтву – затребуваний у світі куратор, польський митець Єжи (Юрій) Онух. З 1997 до 2005 року митець очолював Центр сучасного мистецтва Сороса в Києві. Він організував просвітницьку діяльність, створював медіалабораторії та майстер-класи. Перша участь України в Венеціанській бієнале також пов'язана з цим ім'ям. У 2001 році Єжи Онух був призначений куратором українського павільйону. Михайло Рашковецький зазначив: «Онух відібрав учасників, які мені дуже подобалися. Це шокуючи художники, які заснували у Львові фонд “Захер Мазоха”, тому їх називали «мазохістами». У них був цікавий проєкт, який, звісно, привернув би увагу. Це був спірний проєкт, як і будь-який проєкт сучасного мистецтва. І раптом із повідомлень ЗМІ Онух дізнався, що він вже не куратор» [17]. Проєкт мав назву «Найкращі митці ХХ століття» та представляв наступних постатей: політиків (Адольф Гітлер, Мао Цзедун), вчених (Зигмунд Фрейд), серійних вбивць (Альберт ДеСальво та Джеффри Дамер), воєнних злочинців (Карл та Ільзе Кох),

тощо. Загалом, це були знакові особи в історії. Як наголошується в статті видання «Артхів»: «Найбільш “нешкідливими” на їхньому фоні були Бонні та Клайд (альбом весільних фото)» [17]. Герої проєкту стали брендами свого імені. Таким чином Саддам Хусейн рекламував парфуми, а Молотов – прохолодні напої.

Квартирні виставки були звичайним явищем в Києві та Одесі наприкінці 1980х років. Але ця практика знайшла своє продовження у 2010х роках. Так у Харкові з 2010 до 2013 років проходили «Дві квартирні виставки», організатором якої було угруповання SOSka. Головним завданням проєкту було колаборація між різними художніми групами. «2013 року до проєкту доєдналися львівські художники — програма передбачала одночасне проведення виставок і відеопоказів, перформансів у публічному просторі, акцій за межами міста, а також скайп-міст між Харковом та Львовом. Квартирні виставки стали актом протесту молодих художників проти безальтернативності активності галерей Харкова, які намагалися лабораторно створити імпульс для нагальної інституціоналізації міста» [4].

Ще одним прикладом такої практики є Музей сучасного мистецтва в Херсоні. Митець В'ячеслав Машницький відкрив приватний музей у своїй власній квартирі у 2004 році. У квартирі регулярно проводяться виставки, перформанси, арт-зустрічі, акції, тощо. Однією з пам'ятних виставок вважається «ХЕРАРТ», яка була організована у 2013 році та презентувала роботи В'ячеслава Машницького, Олександра Жуковського, Олександра Печерського, Станіслава Волязловського. За словами засновника музею: «ХЕРАРТ — це сприйняття світу через херсонську призму, через побут. Через місцевий колорит і відношення людей можна сказати, що у Херсона є свій погляд на явища, навіть на мистецтво» [36]. Вже у 2020 році колекція «Херарту» поповнилася роботами 25ти митців.

На сьогоднішній день можна спостерігати, як кураторська практика переходить до різних мистецьких сфер. Це може бути не лише виставка картин. Так в Україні в 2011 році було засновано міжнародний фестиваль «Книжковий арсенал», який є проєктом інституції Мистецький Арсенал. Це виставка-ярмарка, де українські видавництва і не тільки презентують свої видання. Першою постаттю, яка ввела поняття кураторства в літературу є Ольга Жук.

«Книжковий Арсенал завжди був трендсеттером певних тенденцій. Міжнародний фестиваль завжди започатковував моду, і тема кураторства у літературі також започаткувалася Книжковим Арсеналом» - Оксана Хмельовська [37].

Наразі проєкт має декілька кураторів різних програм: дитячої, української, музичної. «Книжковий Арсенал» - це не лише ярмарка книг, це велика кількість майстер-класів, виставки, місце, де порушуються важливі питання буття не лише людини, але й культури.

Найпрестижніша виставка в світі мистецтва – Венеціанська бієннале, яка була заснована у 1895 році. Як було зазначено вище, Україна стала учасником події у 2001 році. З тих пір раз в два роки на бієннале можна побачити проєкти вітчизняних митців. Кожен раз це актуальна тема. У 2022 році з 23 квітня по 27 листопада проходитиме 59-та Венеціанська бієннале, де Україна представить наступний проєкт під назвою «Фонтан Виснаження. Висока вода». Ідея з'явилася ще у 1995 році, автором є Павло Маков. Марія Ланько, кураторка українського павільйону, говорить: «На Венеціанській бієнале зазвичай презентують свіжі й актуальні ідеї, тож цілком логічне запитання — чому ми звертаємось до роботи Павла Макова, створеної в 1990-ті. Проєкт був задуманий у 1995 році та мав кілька реалізацій, проте як фонтан не запрацював жодного разу. Це симптоматично для українського мистецтва загалом, історією якого є не лише те, що вже відбулося, але й те, що не

отримало належну репрезентацію. На наш погляд, «Фонтан виснаження» є великим мистецьким твором з досить маргінальною ідеєю. Венеційська бієнале є шансом зробити цю роботу видимою, та, власне, реалізувати її — вперше вона запрацює як справжній фонтан» [41]. Проєкт порушує глобальні питання, які пов'язані із відносинами між людиною та природою, виснаженням не лише від екологічних проблем, але й політичних, соціальних, тощо. Як зазначає автор ідеї – це виснаження всіх рівнів.

Отже, куратор сьогодення має більш гнучку роль. Він є автором власної ідеї, концепції або ж висловлювання. Використовуючи такі інструменти, як музика, живопис, кіно, література, тощо, куратор може донести певний меседж до аудиторії.

2.2. Організація мистецького проєкту

Робота куратора в організації проєкту полягає в створенні ідеї виставки та пошуці художників, задля створення робіт спеціально під проєкт. Це є одним із шляхів кураторської практики.

На основі цієї роботи нами було створено концепцію проєкту «Етно 2.0».

На сьогодні, все більше людей можуть сказати, що Херсонщина – це не лише край кавунів. Тут велика кількість природних багатств. Проєкт TripMustGoOn популяризує місця, які обов'язкові для відвідування. Це, здебільшого, те, що створено природою. Наприклад, Станіславський Гранд Каньйон, Олешківські піски та рожеві озера. Завдяки проєкту, на Херсонщині збільшується кількість туристів, які їдуть сюди не лише відпочити на морі, але й познайомитися з Південним регіоном. Таким чином Станіславський Каньйон є “must visit place in Kherson” в списку кожного туриста, Рожеві озера вже декілька років поспіль стають центром

для музичного фестивалю, а Олешківські піски перетворюються на сцену театру.

Мистецтво Херсонщини є не менш цікавим. Напочатку ХХ століття тут діяло літературно-творче об'єднання футуристів «Гілея». В Херсоні знаходиться Музей сучасного мистецтва, який на момент його заснування був першим приватним музеєм сучасного мистецтва в Україні. Херсонщина є Батьківщиною “української Фріди Кало” – Поліни Райко.

Усе це треба поширювати серед молоді, херсонців та за межі міста. Адже, на жаль, Херсон є непопулярним місцем серед туристів, які цікавляться мистецькою складовою, перш за все.

Отже, головною метою є популяризація херсонської культури в маси.

ХХІ століття – час глобалізації. Це час, коли відбувається поширення ідей та цінностей не лише серед певної групи населення, але й в усьому світі. З першого погляду, можна подумати, що це явище розширяє та збагачує культурні стосунки. З одного боку, так і є. Але, з іншого, глобалізація – це антонім слова індивідуальність. Явище збільшує зв'язки між культурами та зменшує унікальність певних груп. Молодь забуває про витоки своєї рідної культури. Одним із таких витоків є народна творчість, про яку рідко згадують та віддають перевагу якійсь популярній тенденції в світі, забуваючи про власний український продукт.

Отже, загальна ідея виставки – народна творчість Херсонщини в контексті сучасності.

Після формування ідеї йде наступний етап – пошуки способу зображення проблеми та організація простору. Нами було вирішено виокремити кожну стіну будівлі, де проходить подія, під окрему тематику. У Додатку 1 схематично зображено Херсонську Світлицю (місце проведення події), задля чіткого розуміння простору. Таким чином, ми маємо наступні теми: Побут, Синтез та Переосмислення.

Перша тема – Побут. Декоративно-ужиткове мистецтво поєднує в собі естетичність та практичність. Головним задумом цієї стіни є використання повсякденних предметів вжитку як полотна для творчості. Наприклад, розмальований телефон в херсонський орнамент.

Тема “Синтез” є центральною. На цій стіні поєднується народне та сучасне в одній роботі. Це одна велика композиція, яка складається з маленьких самостійних робіт, створених у різних стилях (Додаток 2). Але, якщо, зібрати усі картини разом, то вийде одна велика робота. Наприклад, за основу можна взяти той же кавун, як символ Херсонщини. У Додатку 3 зображено приблизний вигляд композиції.

Остання тема – Переосмислення. Ідея полягає у переосмисленні народних предметів мистецтва через сучасні практики. За основу взяті роботи херсонських майстрів – рушники, вишиванки, тощо; тим самим, це є рекламою херсонської народної творчості. Головним повідомленням є те, що народна творчість є основою сучасного мистецтва. Додаток 4 демонструє схему стіни та розташування робіт. До народного мистецтва слід віднести плетіння з соломи. Дивлячись на солом’яного коня, перша асоціація, яка спадає на думку – надувний пес Джеффа Кунса. Отже, це переосмислення буде на виступі (центральної частині) стіни, як пояснення для глядача.

Проєкт є спільною роботою Факультету культури і мистецтв ХДУ та Херсонським обласним центром народної творчості. Творча група складається зі студентів другого курсу спеціальності Образотворче мистецтво ФКМ.

ВИСНОВКИ

Дослідження дозволило досягти загальної мети та вирішити поставлені завдання, а також дійти таких **висновків**:

Оскільки кураторська діяльність є достатньо новим явищем в світі мистецтва, то й вивчення цієї теми тільки починає розвиватися. Лише кілька останніх років фігура куратора стає центром дискусій серед українських науковців. У 2020 році було видано Кураторський посібник, в якому було використано інтерв'ю українських діячів мистецтва. Взагалі, використання таких бесід з кураторами чи митцями є доволі цінним джерелом. Адже це можливість дізнатися про певний досвід від першої особи, без якихось авторських переосмислень. Спираючись на подібну думку, Ханс Ульрих Обрист написав книгу «Коротка історія кураторства».

На сьогодні є багато способів для вивчення певної теми. Це може бути читання книги або пошук відповіді в Інтернеті, відвідання лекції/вебінару або прослуховування подкасту з вибраної теми. Варіантів є безліч, особливо в час пандемії. Так, інституція культури Мистецький Арсенал провели онлайн-дискусію «Хто такий куратор?», де відповідь на це запитання давали постаті, які грають вагомую роль в мистецтві України.

Український куратор з'являється в часи змін. Україна стає незалежною та для неї відчиняється велика залізна завіса, яка була створена радянським союзом, у світ вільних думок. З того часу українські діячі починають вивчати практики європейських колег та відкривають для себе незалежну кураторську діяльність. Важливу роль в розвитку цієї практики відіграв Центр Сучасного Мистецтва Сороса, який підтримував не лише художників, але й кураторів.

На становлення кураторства в Україні вплинули наступні діячі мистецтва: Олександр Ройтбур, Марта Кузьма, Єжи Онух, Ольга Жук.

Такі інституції, як PinchukArtCentre, Мистецький Арсенал, «Я Галерея», фонд ІЗОЛЯЦІЯ є сьогодні головними центрами сучасного мистецтва в Україні, де творили та творять такі куратори: Олександр Соловйов, Тетяна Кочубинська, Лізавета Герман та ін.

Останнім часом з'являється більше платформ для навчання. І все більше з'являється курсів, які вивчають арт-кураторство. У PinchukArtCentre, наприклад, з 2012 року діє «Кураторська платформа», яка пропонує дворічне навчання з провідними кураторам та діячами мистецтва.

Спираючись на цю роботу нами було створено концепцію виставки «Етно 2.0». Головною метою проєкту є популяризація херсонського мистецтва. У підрозділі «2.2. Організація мистецького проєкту» було описано ідею «Етно 2.0».

Отже, без куратора сьогодні неможливо уявити мистецьку сферу. Ця фігура стала центральною в формуванні культурного середовища. Крім того, практика стала більш гнучкою та активно використовується не тільки в організації виставок образотворчого мистецтва, але й для інших видів мистецтва. Таким чином, живопис, музика, кіно, література стали для куратора інструментами, які допомагають донести головну ідею чи висловлювання суспільству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баскар М. Принцип Кураторства. Роль выбора в эпоху переизбытка: Ад Маргинем Пресс, 2017. – 360 с. – (Garage Pro).
2. Бирюкова М. В. Эволюция кураторских проектов второй половины XX века в контексте теории и философии культуры: автореф. дис. ... д-ра культурологии: 24.00.01. Санкт-Петербург, 2017. 52 с.
3. Вишеславський Г. Кураторські концепції міжнародних виставок сучасного мистецтва на межі XX й XXI сторіч: [особливості еволюції теорії та практики кураторської діяльності]: Сучане мистецтво: наук. зб. / Академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва. – Київ: АКТА, 2005. 217-231 с.
4. Від редакції до думки. Частина 2: Недооцінені проєкти. URL: <https://supportyourart.com/specialprojects/researchplatform/from-reaction-to-thought-part-2/>
5. Володимир Кадигроб: В Україні не все так і погано, нам є чим пишатися. URL: <https://bigggidea.com/practices/842/>
6. Гольдман И. Л. Арт-медиация как форма творческого развития и профессиональной коммуникации бакалавров и магистров рекламы и связей с общественностью в культурных институциях. Известия ВГПУ. 2019. №8 (141). С. 58-64.
7. Гройс Б. Куратор как иконоборец. Художественный журнал. 2009. №73-74. URL: <http://moscowartmagazine.com/issue/20/article/291> (Дата звернення: 13.03.2021).
8. Дарья Гетманова. Медиация: несколько тезисов с той стороны. URL: <https://syg.ma/@sygma/daria-gietmanova-miediatsiia-nieskolko-tiezisov-s-toi-storony> (Дата звернення: 21.04.2021).

9. Дематериализация: Голос шестидесятых. URL: <https://di.mmoma.ru/news?mid=3156&id=1367> (Дата звернення: 20.03.2021).
10. Демкина Д. В. Кураторство и художественный проект в системе современного искусства: историко-теоретический анализ: автореф. дис. ... к-та искусствоведения: 17.00.04. Барнаул, 2012. 156 с. URL: <http://cheloveknauka.com/v/496872/a?#?page=14> (Дата звернення: 13.03.2022).
11. Эффект Ройтбурда. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/taym-aut/effekt-roytburda>
12. Єніна Є. Роль кураторства в сучасній виставковій діяльності. Культурологія. 2021. 25 с.
13. Єжи Онух. Книжковий Арсенал. URL: <https://book.artarsenal.in.ua/gosti-2019/yezhy-onuh/>
14. Это вообще как – быть арт-куратором? URL: <https://www.buro247.ua/culture/arts/curatorship-in-ua-lanko-german.html> (Дата звернення: 19.01.2022).
15. Ивановская Н. В. Функционирование биеннале в современном культурном пространстве. Austrian Journal of Humanities and Social Sciences. 2015. №7-8. С. 3-5.
16. Искусство А-Я: арт-медиация. URL: <http://artanablog.com/art/a-z-art/art-mediation/> (Дата звернення: 15.03.2021).
17. Как показать «невидимость» и попасть на Венецианскую биеннале: Михаил Рашковецкий. URL: <http://be-inart.com/post/view/900>
18. Куклина А. Ю. Культура кураторства и кураторская деятельность в сфере современного искусства. Культура. Духовность. Общество. 2016. №22. С. 113-115.

19. Лелик М. Роль кураторів у формуванні артсередовища й сучасних тенденцій у мистецтві (огладова довідка за матеріалами інтернету за 2019-2021 рр.). Київ. 2021. 20 с.
20. Ложкина А. Ройтбурд в зеркалах. «Коллекція». Київ. 2008. 16 с.
21. Марта Кузьма. Персональний жест як спосіб обмеження. URL: <https://archive.pinchukartcentre.org/bibliography/marta-kuzma-personalnij-zhest-yak-spo>
22. Мистецький Арсенал. URL: <https://artarsenal.in.ua/pro-nas/misiya/>
23. Мизиано В. А. Пять лекций о кураторстве. М.: Ad Marginem, 2014. С. 256. URL: <https://document.wikireading.ru/hiwunHEkoT> (20.02.2022).
24. Мухин А. С. Выставка как событие VS выставка как идея. О книге Марины Бирюковой «Философия кураторства». Международный журнал исследований культуры, 2019. №2 (35). С. 179-185.
25. Оганесьянц М. Музейное кураторство как фактор актуализации современного искусства. Искусствознание, 2012. №3-4. С. 599-610.
26. О'Нил П. Культура кураторства и кураторство культур(ы): Ад Маргинем Пресс, 2015. – 416 с.
27. Погребняк О., Чепурнтій Д. Кураторський посібник: навч. посіб. Київ: ІЗОЛЯЦІЯ. Платформа культурних ініціатив, 2020. – 160 с.
28. Приятель, который живет в музее: кто такие арт-медиаторы. URL: <https://discours.io/articles/culture/priyatel-kotoryy-zhivet-v-muzee-kto-takie-art-mediator> (Дата звернення: 13.03.2021).
29. Ройтбурд в Одессе. URL: <https://www.migdal.org.ua/times/100/17852/>

30. Савчук В. Экспозиция куратора. Художественный журнал, 2000. №32. URL: <http://moscowartmagazine.com/issue/82/article/1796> (Дата звернення: 13.03.2021).
31. Сафронов Н. С. Кураторство как феномен культуры XX – начала XXI века. Вестник культуры и искусств, 2019. №1 (57). С. 73-83.
32. Словарь терминов современного искусства на русском жестовом языке. URL: <https://artguide.com/posts/1337> (Дата звернення: 10.03.2021).
33. Смит Т. Осмысляя современное кураторство: Ад Маргинем Пресс, 2015. – 168 с. – (Garage Pro).
34. Суворов Н. Н. Кураторство и аукцион как свободные художественные практики. Международный журнал исследований культуры, 2017. №1 (26). С. 123-130.
35. Творческий менеджмент: зачем нужны кураторы. URL: <http://www.lookatme.ru/mag/how-to/jobs/196253-curator> (Дата звернення: 10.03.2021).
36. Херсонський арт, або натхненні Поліною Райко. URL: <https://ukrainer.net/kherson-art/>
37. Хто такий куратор. Конспект дискусій. URL: <https://artarsenal.in.ua/things/hto-takyj-kurator-konspekt-dyskusij/> (Дата звернення: 13.04.2022)
38. ЦСМ Сороса – Київ. URL: http://www.mediaartarchive.org.ua/institution/csm_soros_kyiv/
39. Чеснокова М. Н. Роль дисципліни «концептуальні виставки» в освітньому процесі. Вопросы музеологии, 2018. №9 (2). С. 185-190.
40. Щербакова Е. Харальд Зеєман: такий же первооткривач, як і всі ми. Логос, 2015. Т. 25. №5. С. 33-52.

41. Що треба знати про український проєкт для Венеційської бієннале. URL: <https://supportyourart.com/specialprojects/shho-treba-znaty-pro-proyekt-dlya-veneczijskoyi-biyenale/>
42. Art Management #КАМА 19. URL: <https://www.k-a-m-a.com/courses/art-management/>
43. PinchukArtCentre. URL: <https://new.pinchukartcentre.org/ua/about>
44. PinchukArtCentre. Кураторська платформа. URL: <https://pinchukartcentre.org/ua/education/completed-projects>
45. SKVOT.io. URL: https://skvot.io/ru/course/kurator-sovremennogo-iskusstva?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=ksi_vtorushina2&utm_content=search&gclid=CjwKCAiAuoqABhAsEiwAdSkVVFzbLLcuLk1cvglZ3gCPlmK0IrlaF1PvpomacPLgPgmvp_m3rwmLLRoC_9EQAvD_BwE
46. Обрист Ханс Ульрих. Коротка історія кураторства: Ад Маргинем Прес, 2013. – 358 с.

ДОДАТКИ